

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО РАННЬОГО ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В сучасних умовах зростаючого інтересу до вивчення іноземних мов дітьми раннього віку перед вищими педагогічними навчальними закладами постає низка проблем у плані формування психолого-педагогічної і методичної компетентності фахівця, який працюватиме з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку.

За даними вітчизняної (Л.С.Виготський 1982; Ш.А.Амонашвілі 1986) та зарубіжної (S.Phillips 1993; V.Reilly, S.Ward 1997; G.Roth 1998) методичної науки і практики сензитивність до оволодіння іноземною мовою спостерігається у дітей вже у віці 3-6 років. Цей етап відповідає дошкільній віковій групі. Наступну вікову групу складають діти 7-11 років, які знаходяться в періоді становлення особистості як “соціального індивиду” (Л.І.Божович 1978) і відносяться до молодшого шкільного віку.

Перші спроби експериментального навчання іноземної мови дітей 4-х та 6-ти-річного віку були здійснені у практиці вітчизняної школи у 1987 році. Результати експерименту виявили слабкі місця у чинних на той час методичних системах, довели необхідність більш глибокого ознайомлення вчителя з психологічними особливостями малюків, акцентували важливість першочергової реалізації вчителем виховного і розвиваючого потенціалу іноземної мови як навчального предмету, змусили задуматися над створенням нових засобів унаочнення навчальної діяльності дітей молодшого віку [7].

Специфіка підготовки майбутнього вчителя до раннього початкового навчання іноземної мови полягає в усвідомленні ним того, що загальний розвиток дитини (інтелектуальний, фізичний, емоціональний, соціальний) та формування вмінь учитися на цьому етапі є більш важливими, ніж власне оволодіння нею іноземною мовою. Чим молодшою є дитина, тим більш актуальним є цілісний підхід до її навчання і розвитку.

Учителеві, який планує працювати з такими дітьми, надзвичайно важливо враховувати, що їхні психологічні особливості кардинально відрізняються від особливостей дітей старшого віку і, відповідно, вимагають іншого методичного підходу.

В рамках вузівської методичної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови у початкових класах та дошкільних групах варто спеціально виділити теми, які б більш детально знайомили його з психолого-педагогічними відмінностями, існуючими між дошкільнятами та дітьми молодшого шкільного віку, і пропонували б адекватні прийоми організації навчально-пізнавальної діяльності.

Зокрема, у дітей дошкільної вікової групи у фізичному плані ще тільки розвивається відчуття рівноваги, просторова уява, контроль над м'язами (вміння малювати, розфарбовувати, виконувати ігрові дії), покращується координація "око-рука", засвоюються прийоми ручної праці (різання, приклеювання, згинання). Тому вчителю іноземної мови разом з іншими вміннями доводиться вчити дітей тримати олівець, зафарбовувати, порівнювати, розпізнавати обриси, тощо. Доцільними для них є завдання типу 'jigsaw puzzles', 'dressing up', 'cutting and sticking', 'acting'.

По-друге, цей етап є початковим на шляху соціальної адаптації дитини. Діти цього віку егоїстичні, нетовариські, вередливі, не вміють програвати. Майбутніх педагогів слід вчити формувати у дітей такі особистісні характеристики, які дозволили б їм успішно усвідомити себе в процесі спілкування з іншими (бути самокритичними, вміти сприймати критику, співпрацювати, ділитися іграшками, не бути агресивними). Включення дітей у колективні ігри допомагає розвинути в них уміння співпрацювати.

Під час практичних занять у вузі особливу увагу майбутніх вчителів слід спрямовувати на форми організації спілкування дітей між собою. Для дітей цієї вікової групи характерне невміння працювати в парах чи малих групах. Їм краще працюється усією групою (хорове повторювання, співи, римівки, відповіді на запитання, колективні ігри) або самотійно, але в колективному оточенні (розмальовування, малювання, ручна праця). Інколи доцільним є такий розподіл праці, коли одна група дітей вже перейшла до виконання нового завдання, наприклад розучування пісеньки, а інша ще закінчує попереднє (виготовлення іграшки). Це дозволяє враховувати ритм діяльності кожної дитини чи її інтереси в даний час. Буває, що малюк не хоче займатися запропонованим видом роботи, - тоді не варто робити з цього проблему.

Не можна вважати другорядною справою і вміння вчителя налагоджувати взаємостосунки з дітьми. Їх соціальна культура формується під впливом того, як учитель ставиться до них, наскільки доброзичливим і толерантним він є, чи підбадьорює і заохочує учнів, чи помічає їхні успіхи і відповідно оцінює їх.

По-третє, діти цього віку ще не вміють учитися. Разом із введенням дітей у захоплюючий світ іноземної мови вчитель повинен формувати в них і певні методологічні навички, які дозволили б дитині освоїти власне процес навчання. Вони вчаться експериментувати, організовувати свою роботу, пізнавати оточуючий світ. Головним видом навчальної діяльності для них є гра.

По-четверте, важливим чинником успішної роботи з дітьми цього віку є врахування рівня їхнього емоційного розвитку і визначення емоційного стану дитини на занятті. Сильний вплив на її настрій можуть здійснювати різноманітні обставини, які передували заняттю і можуть бути зовсім не

пов'язаними з ним, наприклад, сварка з товаришем через іграшку, чи переїзд родини в інший район і відповідна зміна дитячого закладу тощо. Від учителя вимагається тонкий індивідуальний підхід до кожної дитини, знання її характеру і слабких сторін.

Майбутньому педагогу важливо знати, що у дошкільному віці малюки відчують певну фізичну залежність від учителя, часто потребують безпосереднього тактильного контакту з ним. Варто підтримувати у дітей відчуття захищеності з боку вчителя такими жестами, як дружнє поплескування їх по плечу, потискування руки на знак привітання чи заохочення тощо.

Емоційна нестабільність дитячої психіки відбивається на умінні зосереджуватися та концентрувати увагу. Зважаючи на дуже низький рівень концентрації уваги дошкільнят, види роботи слід змінювати кожних 5-10 хвилин, за виключенням тих випадків, коли завдання повністю поглинуло увагу дітей (наприклад, малювання, розмальовування чи ручна праця) і їх важко відірвати від нього. Цікаво, що дошкільнята схильні до багаторазового повторення тих завдань, які їм особливо подобаються. Тому вчителю варто мати список таких улюблених видів роботи і використовувати їх, наприклад, з метою активізації дитячої уваги чи у випадку, коли рівень шуму у кімнаті значно зріс і треба відновити робочу атмосферу тощо.

Важливим методичним здобутком майбутнього вчителя іноземної мови повинне стати вміння персоніфікувати різноманітні види роботи у класі. Це викликано тим, що діти дошкільного віку є дуже егоцентричними, їхні розмови точаться головним чином навколо себе, своїх іграшок та свого безпосереднього оточення. Тому при опрацюванні нової лексики чи граматичних структур доцільно створювати особистісно спрямовані ситуації. Наприклад, у зв'язку з темою "Одяг" запропонувати дітям розповісти, що вони полюбляють одягати на свято чи на прогулянку; чи скласти список свого улюбленого одягу і порівняти його зі списком товариша по парті; чи принести в клас свої улюблені речі і влаштувати "фешн-шоу", в якому вчитель або самі учні можуть виконувати роль "коментатора". Завдання типу "Намалюй" також краще пов'язати із зображенням предметів чи осіб, близьких і добре знайомих дітям.

Хибним є будь-який тиск з боку вчителя, з тим щоб заставити дітей продукувати самостійні висловлювання раніше, аніж вони є готовими до цього. У дітей цієї вікової групи існує так званий період мовчазного сприйняття мовної системи, перш ніж вони починають включатися в процес мовлення ("silent period"). На перших порах дошкільнята неначе поглинають почуте і переробляють його у свідомості. Стрес, пов'язаний для них з необхідністю індивідуального мовлення, знімається частим повтором вивчених раніше пісень, римівок, хоровою роботою, іграми.

Діти 7-11-річного віку характеризуються дещо іншими психологічними особливостями, які слід враховувати вчителю при організації з ними навчальної роботи з іноземної мови.

У них відмічається достатньо розвинуте бажання вчитися, пізнавати щось нове, на фоні якого важливо сформулювати стійкі переконання у тому, що вивчення іноземної мови – це не тільки задоволення, а й систематична, кропітка

робота, яка вимагає від учня певного рівня відповідальності. Проте, як тільки в дітей виникає момент “повного насичення” пізнавального інтересу, вони відключаються і вчителів слід негайно закінчити цей вид роботи, використати прийоми релаксації.

У цієї вікової групи краще розвинуте сенсорне сприйняття, аніж абстрактне. Учителів варто не покладатися лише на слово, а активізувати всі аналізатори. Скажімо, організована на уроці рольова гра матиме більше успіху, якщо дітям не просто повідомити ролі і рольові дії, а й одягнути їх у відповідні костюми (чи якимось символічно позначити їх) і оточити реальними предметами чи їх зображеннями. З тієї ж причини у завданнях типу “Imagine you are ...” не варто заводити дітей дуже далеко у хащі часу і простору. Їм буде важко уявити себе десь у Африці чи поплинути у часі на 100 років уперед, тому що просторові і часові відчуття вимагають великого рівня абстракції, а не тільки уяви.

В силу того, що діти дуже рухливі, а їх схильність до концентрації уваги низька, варто широко використовувати рухливі форми роботи й часто змінювати види діяльності. Крім того, на кожному уроці слід виділяти спеціальний час для повторення вивченого, оскільки діти цього віку швидко навчаються і так само швидко забувають.

Практика свідчить, що доцільним є поповнення арсеналу майбутнього вчителя картками з фразами класного вжитку, які б допомагали просто й доступно формулювати умови завдання, поставленого перед учнями. Діти молодшого шкільного віку найбільш успішно працюють тоді, коли їм повідомлені чіткі й зрозумілі цілі. Між формулюванням завдання на уроці і безпосереднім його виконанням не повинно бути довгих прелюдій, які б відволікали увагу дітей від головної мети.

Оскільки у цьому віці формується особистісне ставлення до речей та процесів, яке зберігається протягом усього життя, важливо з перших уроків іноземної мови утверджувати у свідомості дитини сприйняття її як реального засобу спілкування, використовуючи сучасні активні комунікативні методики навчання.

Готуючись залучати учнів до використання іноземної мови як засобу спілкування, майбутній учитель повинен чітко вирішити для себе питання про те, якою мовою він веде урок. При цьому важливо пам’ятати, що для більшості молодших школярів він є єдиним джерелом іншомовного мовлення. Тому під час програвання студентами на практичних заняттях мікрофрагментів уроків слід наголошувати на необхідності добирати чіткі й прості мовленнєві конструкції, велику роль надавати інтонації та мові рухів і жестів, предметній наочності та контексту.

Це не означає, проте, що рідна мова повністю вилучається з навчального процесу. Вона є справді доречною у тих ситуаціях, коли треба створити орієнтовно-підготовчу базу для подальшої діяльності, наприклад:

- при визначенні нової теми, особливо соціокультурного характеру;
- при поясненні складного завдання;
- при підведенні підсумків уроку, а саме оцінюванні його позитивних і негативних сторін.

Діти легко здійснюють перенесення вмінь з рідної мови на іноземну. Тому, якщо вони вміють писати й читати рідною мовою, не слід гальмувати розвиток цих умінь в іноземній мові й навпаки, якщо діти не вміють робити чогось рідною мовою (наприклад, визначати час), даремно добиватися цього при вивченні іноземної мови.

У роботі з дошкільнятами рекомендується використовувати як засіб заохочення до іншомовного спілкування на занятті якісь особливі символи, наприклад, капелюха (V. Reily & S. Ward 1997), які сигналізують про перехід усіх учасників заняття на спілкування іноземною мовою. З цією ж метою в ігрову кімнату “приходять” ляльки та інші персонажі, які “розуміють тільки іноземну мову”.

Діти віддають перевагу тому, що реальне й конкретне. Необхідно переконати їх, що іноземна мова – такий же реальний засіб спілкування, як рідна мова. На відміну від дошкільнят, школярі чекають негайного результату, хочуть одразу заговорити іноземною мовою. Їх слід одразу оточити атмосферою іноземної мови, виховувати в них комунікативні вміння.

У цьому зв'язку особливо актуальним є обговорення з майбутніми вчителями питання організації класної кімнати, максимально придатної для вивчення іноземної мови молодшими школярами у комунікативному режимі. Очевидно, що традиційне розташування учнівських столів у ряд один за одним не дозволяє дітям бачити один одного у процесі спілкування. Сприйняття іноземної мови як реального засобу спілкування нівелюється в очах учнів, якщо їм доводиться говорити в спину один одному. Тому вчителю потрібно, виходячи з конфігурації класної кімнати, досягнути такого розташування робочих місць, яке відкривало б кожному учневі візуальний контакт з усіма.

У кімнаті для занять з дітьми повинно бути декілька функціональних зон (ігрова, куточок з іграшками, книжковий куточок, робочий куточок, виставка дитячих робіт тощо), які б надавали дітям і вчителю можливість враховувати індивідуальні інтереси дитини. До того ж важливо, щоб дітям було достатньо простору для руху, переходу від однієї функціональної зони до іншої, рухливих ігор в межах класної кімнати. У сучасній методичній літературі є багато пропозицій з цього приводу (J. Wingate 1993: 10-14; A. Wright 1995: 17; S. House 1997: 46-47).

Не останнє місце у методичній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови відіграє вміння мотивувати навчально-пізнавальну діяльність дітей. Це можна зробити:

- зацікавивши їх завданням, - демонструючи їм щоразу кінцевий результат роботи (наприклад, їхні малюнки, виготовлені своїми руками книжечки для читання, письмові роботи тощо) і розвиваючи таким чином відчуття успішного просування вперед в оволодінні іноземною мовою; - ставлячи перед ними завдання, пов'язані з інтересами дитини, її можливостями, досвідом, оточенням;
- постійно заохочуючи їх похвалою, підкреслюючи їх успіхи, створюючи позитивну мотивацію на уроці;

- уникаючи авторитаризму вчителя на уроці на користь встановлення довірливих стосунків з учнями, поваги до їх думки, рівних стосунків з усіма дітьми, уміння сприймати речі їх очима.

Мотивацію не слід плутати з духом змагання. Змагання серед молодших школярів може бути використане як один із стратегічних прийомів для підвищення мотивації, але не як єдиний, і тим більше не як найкращий.

Головним засобом мотивування вивчення дітьми іноземної мови може бути ситуація спілкування. Тому важливим завданням для вчителя є вибір мовного матеріалу, цікавих завдань для його відпрацювання і методики організації захоплюючої роботи над цими завданнями.

В міру дорослішання дітей круг їх інтересів розширюється, зростає необхідність у підтриманні тісного зворотного зв'язку між учителем та класом. Тому доцільно періодично з'ясовувати разом з учнями, які види роботи подобаються їм найбільше, чого б нового вони хотіли б навчитися, що їм дається складно, які події в оточуючому житті їх цікавлять (наприклад, в обговоренні результатів спортивних змагань добре тренувати вживання чисельників, а розповіді про улюблені мультики дозволяють відпрацьовувати прикметники та ступені їх порівняння тощо).

Змальовані контури проблеми психологічної та методичної підготовки майбутнього вчителя до раннього початкового навчання іноземної мови дають лише певне уявлення про повний її об'єм та складність її розв'язання, особливо в контексті нової програми з іноземних мов для загальноосвітніх шкіл.

Список використаної літератури

1. Амонашвили Ш.А. В школу – с шести лет. – М., 1986.
2. Божович Л.И. Этапы формирования личности в онтогенезе // Вопросы психологии. – 1978. - № 4.
3. Выготский Л.С. Мышление и речь. Собр. соч. в 6-ти томах. – М.: Педагогика, 1982. – Т.2.
4. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – Б.: Просвещение, 1991. – 222с. - (Б-ка учителя иностр.яз.).
5. Ніколаєва С.Ю. та інші. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
6. Практикум з методики викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах (на матеріалі англійської мови): Посібник для студентів/ кол. Авторів під керівництвом С.Ю.Ніколаєвої і Г.С.Бадаянц. – К.: Ленвіт, 2001. – 296 с.
7. Первые итоги эксперимента //Иностранные языки в школе. – 1988. -№ 5. – С.7 – 10.
8. Harmer, Jeremy. The Practice of English Language Teaching. – Harlow: Pearson Education Ltd., 2001. – 368 p.
9. House, Susan. An Introduction to Teaching English to Children. – London: Richmond Publishing, 1997. – 96 p.
10. Phillips, Sarah. Young Learners. – Oxford: OUP, 1993. – 183 p.

11. Reilly, Vanessa & Ward, Sheila M. Very Young Learners. – Oxford: OUP, 1997. – 197 p.
12. Roth, Genevieve. Teaching Very Young Children. Pre-school and Early Primary. – London: Richmond Publishing, 1998. – 93 p.
13. Wingate, Jim. Getting Beginners to Talk. – Prentice Hall International, 1993. – 165 p.
14. Wright, Andrew. Storytelling With Children. – Oxford: OUP, 1995. – 272 p.